

Egy új Jónás jelei

Th. Mertonról, vagyis Merton Tamás trappistáról

I. rész

1926-ban született Budapesten. Költő, író, esszéíró. Egyetemi tanulmányait az ELTE BTK magyar-német szakán végezte. Legutóbbi írását 2001. 12. számunkban közöltük.

Isten oda rakott, ahol naponta órákat tölthetek oly elfoglaltságokkal, mik az imádság határvonalán járnak... Sok időt tölthetek egyedül az Oltáriszentséggel... Isten az én rendem és az én cellám... Mindent úgy rendezett el az életemben, hogy befelé fordítson, ahol láthatom s hallhatom Őt, és megnyugodhatom Benne. (Thomas Merton)

Heidegger azt írja, a művészet erőszak. Egy művet létrehozni erőszakos cselekedetnek számít. Föl kell függeszteni a kedvteléseket, időt kell szakítani egy műre, sőt, engedelmeskedni kell egy alakuló mű széthullámzásának, bennünk és kívülünk is. Korlátoznunk kell a képzelet gondtalan magzását. Radikális figyelmünkkel, akár egy nagyfényű lámpással be kell világítanunk a föltörekvő és áttekinthetetlen anyag bozótosába. Keresnünk kell a csapást, s mielőtt végigjárnánk, oda kell villantanunk el-eltűnő kanyarjaira. Nem biztos, hogy arra kell mennünk, s talán nem is szabad. Ne én, az anyag sugallja, mit s merre igen, mit s miért nem. Maga mutassa meg, mely pontokon csomósodik, hol ritkul, s valóban a végkifejlet felé tart-e vagy csak ellaposodik? A művészet erőszakos és önzetlen tetteket követel. A műves, miközben minden benne zajlik le s történik meg, amíg dolgozik, maga ellen él. Magában és magán túl. A hit is erőszak. Erőért folytatott erőszak. Mivel a lényege a 'nem-én' és a 'mindvégig'. Tervesztés a növekedésért. Visszahúzó-dás, mert sűrűsödés. Főlládozása a létezésbe lépten-nyomon belécsimpaszkodó nemlétnek. Megszabadulás a látszat-léttől, vagyis megüresedés a beáramló valódi Lét számára. Magány és tényleges elragadottság a Valóság *mindene és mindenkije* által.

A Valóság 'mindenkije' közül bármikor bárki előléphet. Ha tényleg a Valóságé, azaz Istené, aki előlép, tele kézzel érkezik. Jön a postás, becsönget és bead az ablakon egy könyvet. Egy értesítést. Egy levelet. Merton Tamás, a Kentucky-i Getsemáni trappista kolostor noviciusmestere így jött hozzám, az ablakon át, és se szó, se beszéd, értésemre adta, hogy öt-hat hónapon át majd minden nap velem lesz, és együttlétünkről adjak számot másoknak is, ha lehet. 1640 lapon át beszélt nekem az életéről. Volt egy vastag könyvre való, amit kétszer mondott, más és más szempontokra hívva föl a figyelmemet. Föltárta életének fordulait, legmélyebb szorongásait és tapasztalatait, nem puhít-

Megjegyzés: a „-” jelek a Thomas Mertontól vett idézeteket jelölik, a '–' jelek a szerzőtől valók.

va meg és kerekítve le semmit, nem mentetve sem a bűneit, sem emberi nyomorúságát, sem a kritikáit. De nem takargatva azt sem, hogy a Szentlélek jól érezte magát a szívében. Ezt ugyan nem így mondta, de elárulta. Íratott velem vagy 140 följegyzést, cédulát és lapot, végül ezzel fejezte be: „A keresztény magány igazi gyümölcse és célja a szeretet.” Ámen, írtam utána. Ó elbűcsűzött, de feledhetetlen maradt. Szava, gondolkodása sorról sorra bizonyítja, erővel és meghökkentő szellemiséggel, hogy a kegyelem minél titokzatosabb, mert megfoghatatlan, annál mélyebb valóság az ember életében. Mindig evilági történéshez, dologhoz, eseményhez kapcsolódik. Sohasem légius, félreérthető, illékony, mert ez a legnagyobb Valóság valódisága, Isten szeretete.

Minden éltszentség valami — csöndesen érlelődő — nagyot, a közepestől eltérőt művel az emberben és az emberrel. Akivel megtörténik, alig vagy egyáltalán nem is tud róla, nem is számít rá, mert a saját mélyeiben tartózkodik; 'ártatlan' a dologban. Mi az a csekély, az a mégis, az az egyetlen fontos lépés, perc, döntés, szó vagy alkalom, amelyen múlik minden? Ami egyszerre, s *talán egyszer* bukkan föl, de már réges régen készülődik vagy előkészítetett? Ki vagy mi sodorja az embert arra, amerre kezdetben semmiképpen sem akart menni? S később vagy a végén derül ki, hogy mindig is afelé igyekezett? Ki küldi ezeket a kíméletlen, magányos, égve élő, állhatatos, hallgatag, Isten udvarába bepillantó, szelid és vad angyalféleket, akik oly teljes emberek, mint egy jókedvű szatócs vagy magkereskedő, olyan okosak, mint a született matematikusok, oly kitartók, mint a mosónők, annyira tehetségesek, hogy megértik, a világ igazi megismeréséért el kell a világtól fordulniuk, oly jól ismerik a világot, mint egy geológus vagy egy űrhajós, és olyan engedelmeseek, mint egy járt tanuló kisgyerek? Mitől tudják mindazt, amit csak kapni lehet, mert „beléöntött” ismereteik vannak? És hogy-hogy ugyanazt mondják, de annyira másképp, mintha ellentéteket állítanának? Minél inkább egyek, annál különbözőbbek.

Itt van egy kicsi, szótlán pap, nagy költő, Keresztes Szent Jánosnak fogják nevezni. Ott egy összenylazott fiatal férfi, nagy stratégia lehetett volna; Szent Sebestyén. Amott egy gazdag olasz posztókereskedő fia, egy mandolinos trubadur, akit (mint a bolondokat szokta a szeszélyük) megszáll a Szentlélek, nem habozik kihajigálni vagyonát a szegények közé, leveti a bársonyt, fölölti a rongyokat, és elmegy Isten boldogjának; Assisi Szent Ferenc. Ott egy kiváló katona, aki a mai lelki gyakorlatok atyja lett, Loyolai Szent Ignác. Jönnek egymás után, fölkapaszkodnak a kereszthez, véreznek, fölragyognak, eltűnnek. Jönnek ma is. Egy anglikán pap, aki papi, tudósi karrierjét törte ketté az igazságért, s tette félre, mikor újra elérte katolikusként, akár egy bíborosi kalapot: John Henry Newman. A gazdag, művelt,

zsidó nagypolgári családból egy fiatal nő úgy lépett ki, mint egy automobilból; éppen nyaraltatni akarták, ő meg elvegyült a portugál halászasszonyokkal az igazságért: Simone Weil. Egy törekeny albán szerzetesnő elhagyja a rend biztonságot nyújtó falait, és elindul a patkányok közt haldokló legszegényebbekhez, hogy szép halált haljanak, és mellékesen meghódítja a világot: Teréz anya. Egy mélyről figyelő, sötét pillantású filozófusnő, aki búcsút vesz egyetemi katedrájától és Európa egyik leg híresebb filozófusától az igazságért; szerzetes lesz, hogy végül ő kísérje gázkamrába a gyilkos hatalom által halálra ítélt kisgyermekket: Edith Stein, Benedicta nővér. És most — most is... — itt van egy tehetséges író, tudáséhségtől hajtva egyik főiskolai tanulmányát végzi a másik után, ókori történettel és filozófiával ismerkedik, meg irodalommal, főként a modern irodalmi irányzatokkal, több regényét írja egyszerre, nyelveket tanul, tanít és utazik kontinensről kontinensre, éjszakánként bárókba jár, évekig keményen iszik, meghemperedik mindenféle ágyban, s úgy koslat az amerikai éjszakában, mintha föl kellene térképeznie, pedig már nagyon unja; beszél, vitázik, előadásokat tart, hallgat, majd kedve szerint keveri a formáit, s kezdi előlről. Szűnjön meg ez a bent szölongató hívás, türelmes nyugtalanítás, szűnjön már meg. Legszívesebben vízbe ölné magát, vonat elé vetné, de vagy nem elég bátor ehhez vagy túl eszes. El is csöndesedik az a hang, mikor Merton Tamás a trappista rend tagja lesz. Akarja, nem akarja, a remeteségéből indul el a világhír felé. Hatalmas lelki-szellemi anyagot halmoz föl könyveiben előljárói parancsra, és százezrek, ha nem milliók lelki vezetője lesz tanúságtételével. A modern értelemben vett életszentség megszólaltatója és nagymestere. „Egy hóhérra van szükségünk ahhoz, hogy az égbe menjünk”, írja életének logikáját követve. Az ember leghivatottabb hóhérra gyakran önmaga.

„Művész fia vagyok...”

Olyan ez, mint a szerelem. Minden valóban fontos dolog, viszony, fölismerés olyan, bár aki szerelmes, attól még lehet szikár, szűkszávú, tartózkodóan ironikus, száraz vagy lédús, mint egy gyümölcs vagy mint a napra kitett fahasáb. Az ember belegabalyodik ebbe a szerelembe, ki sem látszik belőle, roskadozik a másik (Másik) szellemi terhétől. Ha meg ennek szentség a neve, akár föl is billenhet az egyensúlya. Megismerni egy szellemet jelentős kockázattal jár. Mintegy létcserével. Nem tanulhatjuk meg a másik szellemét. Amit megtanulhatunk, az nem a szelleme, hanem a mondatai, a jelei, a jellemzői. A szellemében el kell merülnünk. S ennek legtöbbször az a föltétele, hogy megfeledezzünk a mondatairól. Amikor 'partra szállunk' belőle, már más emberként, mint alámerülésünk

előtt, akkor kellene a mondatai. De akkor már a magunk mérle-
gelte, szabad struktúrákban, olyan következtetésekkel, amelyek
nem róla szólnak, hanem amik ő maga. Merton Tamás egy sokáig
sikertelen, de tehetséges festő fia volt. Az apa közelsége és nehéz
sorsának alakulása mélyen érintette az érzékeny fatalembert. Mű-
vész fiaként „esküdt ellensége... mindannak, amit burzsoának le-
het nevezni”. Elég sok mindennek volt — és megszelidülve is ma-
radt — esküdt ellensége, bár magatartását az ítélet és a szeretetlen-
ség nem torzította el. Mégis: „Szinte lehetetlennek tartottam, írja,
hogy a kegyelem behatolhasson a burzsoa pöffeszkedés kérge alá...
a halhatatlan lélekig.” Annyit azért megelőlegezett a burzsoáknak:
ezek „a beképzelt fajankók... jószándékúak”. Na igen.

Ami észrevételeiből ítéletként továbbélt szerzetesi évei alatt,
tapasztalatá finomodott, s a későbbi noviciusmestert gazdagít-
totta. „Megerősít az a tudat, írja, ha benne élek is a világban...
nem mocskolódom be kikerülhetetlenül nyomorúságos érintésé-
től.” Viszont: „Ha benne maradtam volna a világban, anarchista
lettem volna, az bizonyos.” A művészet az anarchia szolid for-
mája. Vérontás nélkül vezet ki a káoszából, de nem a világból,
amelyet a szépség által eredeti, mintegy lappangó formájában
mutat meg. „Gyermekkorom óta úgy láttam, hogy a művészi
élmény legmagasabb megvalósulásában a misztikus élmény...
hasonmása. A művész intuitív módon fogja föl a valóságot...
tárgyával azonosulva... Mindig úgy láttam, hogy a művészet
szemlélődő jellegű, s az ember legjobb képességeit cselekedte-
ti.” W. Blake költészete érteti meg vele, hogy a maga lázadása
is tiltakozás a mindenkori „földhözragadottság”, és a — hazug
— „naturalizmus ellen.” Csak később döbben rá, hogy a hívő, a
vallásos magatartásban is az. Prófétaí könyveiben és verseiben
üzent hadat a nagy angol költő „az erkölcsi rend naturalizmu-
sának is”. Legkevésbé a misztikus alkudozik, de a hadüzenetet
lefújja. Ő az, aki sem a lágy, sem a kemény hazugsággal, ha-
missággal nem tárgyal, hanem lefelé, a mély, a még mélyebb és
a sötét, a legsötétebb felé tör utat. „Blake olyan erkölcsi éleslá-
tást fejlesztett ki magában, amellyel szétrombolta egy földies és
önző erkölcsiség... hamis és engedékeny következtetéseit.” Így
tisztult meg a hite, a művészete, a szíve, s végképp elszakadt
racionalista barátainak leplezett materializmusától, kicsinyessé-
geitől, közhelyeitől. Szükségképpen lett magányos. Élni, alkotni
csak ott lehet, „ahol Isten valóságosan van jelen”, mivel „a lélek
élete nem a tudás, hanem a szeretet... s ez az akaratból fakad”. A
szeretet nyitja rá az ajtót minden tudásra, arra is, amit a tudás-
vágy önmagától nem szerzett volna meg.

„A művészetben... egyszerre találjuk meg s veszítjük el ma-
gunkat.” Mindkettő szükséges. Az igazi művek nem a tárgyuk-
kal teszik föl nekünk a létünket gyökeresen érintő kérdéseket,

hanem a szépségükkel. A szépség mindig pontos és általános, egyedien meghatározott és több önmagánál, elvon és a gyakorlat felé terel, mozdulatlan és mozgósít, elmélyít és nyugtalanít. Az igazi szépség senkit sem igazol, de megsejteni Istent. „A szépségre adott válasza jobbá teszi az embert és megváltoztatja.” Új életre és új erőkre irányítja a figyelmet, és nem titkolja, hogy a szemlélődő imádság a szépség édestestvére. Ezért a művészet mindig szabad, annak kell maradnia, egyetlen szálon függő szuverenitásnak, és minthogy semmi más, mint amit ábrázol, de azt egyetemesen érvényes valóságnak kell ábrázolnia, sohasem öncélú. Öncélú akkor volna, ha jelentősége leszűkülne az ábrázolt tárgy határaitra. A gregorián nemcsak hang és dal, hanem imádás is. A kép nemcsak forma és szín, hanem egy sors, egy arc, egy történet, egy karakter jelenléte valamilyen eredetű háttérsugárzásban. A művész együttérez a szemlélővel és magára hagyja. Nincs az igazi műben semmi didaktika, de a létezés törvényeit hagyja a főlírára törni, sőt elszabadítja őket. A szépségben „minden élő és élettelen teremtménnyel jövőnk elő Istent mélyeiből, majd újra visszatérünk oda. Az a művészet, amely nem ezért születik, nem méltó a művészet névre”.

Hit, szabadság, szeretet

A hit kegyelem. A kegyelem Istennek irántunk érzett, megmagyarázhatatlanul hatalmas, amely oly átütő, parttalan és kiábrándíthatatlanul hatalmas, amilyen és 'amekkora' az az Isten, aki tiszta szeretet. El kell ismernünk, ha a hitünk tényként érint bennünket, s megérteti velünk, hogy nem lehet más, mint abszolút igényű, akkor nem benne, hanem már mintegy 'előtte' riasztó tehernek érezhetjük. S hogy megkönnyebbüljünk, lekicsinyeljünk, életünk mellékvágányára futtatjuk, vagy ész nélkül menekülünk előle; hagyjon minket békén ez a fenyegető, lelki-szellemi óriás-csunami; özönvíznek érezzük, nem 'csendes, tiszta tó'-nak. Mellesleg nem is az. Nem békés hullámvásznak érezzük a hitet, hanem — a történelemből merítve példákat — áradásnak, mely nem dübörög ugyan, de van mit elmosnia, mélyen fölkavar. Félünk, hogy életünket ízeiből kiforgatja, átrendezi, nem-szeretemet fejleményeknek teszi ki. Mi a kis, kezelhető szereteteket kedveljük. Amelyekhez nem kell sok idő, sok szó, sok energia. Olyan kis bennfentes kell nekünk, amit egy-egy mozdulattal helyre tehetünk, eligazíthatunk, elfordíthatunk: fújjon most másnak másfelé. S ha megelégtünk, bedugjuk az ágy alá dorombolni, a könyvek közé lapítani, a ruhásszekrénybe, hadd lógja ki a gyűrődéseit. Az nem zavar minket, hogy efféle szeretet nem létezik. Kicsiben sem. Ezt tudjuk is. Azért kellene mégis az ilyenek, hogy hivatkozhatunk rájuk, ha majd beszivárog az ajtó alatt a nagyvíz kis elővíze; kérem szé-

pen, ne tessék továbbjönni, itt sorakoznak a mi kis szeretéseink, tessék nézni. „A hit végeredményben a világmindenség egyetlen nyitja”, írja Merton Tamás.

Na, de ki akarja megnyitni a világmindenséget? Jó, Einstein, Bohr, Dilac, Heisenberg, még vagy tucatnyi tojásfejű, de a többi? A többi 'csak' jól akar élni. Legyen neki ebből is, abból is, kicsivel több a szükségesnél, s be van a dolog fejezve... Hát nincs befejezve. Mert egyszerűen befejezhetetlen. Ez a 'dolog' úgy van csinálva. És nem azért, mert egy gonosz főintendáns olyannak eszelte ki a létezését, hogy ne lehessen befejezni, annak dacára, hogy a létezők be akarják fejezni, hanem azért, mert a lét lényege a szeretet, amely örök. A létezők pedig csak addig léteznek, ameddig a szeretetre és feléje törekszenek. A szeretet tehát van, s bizonyos értelemben csak az van, ami a szeretetben lehet önmaga. Vagyis a szeretet az egyetlen időtálló valóság, s hozzá egyedül a hit vezet el. Más nem. Más másfelé vezet. Egyedül a hit szabadít föl a szeretetre. De ez a hit nem „indulat és érzelem”, s egyáltalán nem érzelmösség. „Nem valami vak sodródás a bizonytalan természetfölötti felé. Nem csak az emberi szellem szükséglete. Nemcsak az a tudat, hogy Isten van.” Nem kísérlet, amely ha sikeres, az ember megigazul. Nem szubjektív, belső 'én'-ezés, hogy akkor most megyek, és megoldom ezt az ügyet, a hitemet. Ez nem ügy, nem lehet megoldani, az én hitem nemcsak az enyém. Fordítva: az a hit, amelyet kaptam, old meg engem. Nem hit mindaz, ami „a lelked mélyéből fölfakad”. Ami az eszedbe jut. Ez utóbbi lehet selejt, az előbbi lehet rosszhiszemű ösztökélés. A hit nem az ember „személyes mítosza”. Nem egyszer szembefordul a személlyel az ajándékba kapott hite. Ellenkezik a véleményével. Ő maga nem vélemény. Nem a biztos elemzés végeredménye. Olykor a hit átbújik az okos elemzésen, mint tú a zsákon. Nem az, amit már tudsz róla, de tovább kell tanulnod. A hit „nem a bizonyítékok gyümölcse”.

A hit Isten ajándéka. Az isteni 'stílusú' szeretet jele. El kell fogadnunk, bele kell egyeznünk, s ügyelnünk kell folytonos növekedésére. Értellemmel kell beleegyeznünk, sőt értelmünk kockáztató, teljes erejével. A hit kifeni az észet, nem pedig lerontja. A hit az értelem fénye. Fényereje. „Olyan igazságokhoz juttatja az embert, amelyeket pusztá okoskodással nem ragadhatna meg. Olyan bizonyosságot ad Istenről, tehát a teremtésről is, amilyen az Ő léte önmagában. Eleven érintkezés az élő Istennel, nem pedig az elvont Első Ok szemlélése, amelyre csak a teremtett dolgok létéből következtethetünk.” A hit összekapcsol két olyanféle állítást, mik között a tapasztalati világban nincs kapcsolat. Például: az angyalok létét és a geológiát. „De arra sincs bizonyítékunk, hogy a kettő összeférhetetlen. Azok az állítások, amelyek a hit hozzájárulását kívánják, az ész számára

egyszerűen semlegesek. Nem láthatjuk be egyértelműen, igazak-e vagy hamisak. Valami másért fogadjuk el őket... Mint ki nyilatkoztatást tartjuk őket igazaknak”, mint élő, élni akaró hagyományt, mint olyat, amit az emberi kiválóság Isten tekintélyének tulajdonít, s e tekintély által lát bebizonyítottnak. Isten tekintélyének azért van bizonyító ereje, mert Isten van, s Aki Van, az Isten. A hit — Keresztes Szent János szerint — az értelemben beömlő világosság, melynek az ember megvilágítottága az eredménye. Ugyanő mondja, hogy a hit voltaképpen az Isten az emberben. Isten tökéletessége olyan világosságot áraszt a világba, melyet a világ nem fogadott be. Isten tökéletességének neve van: Jézus Krisztus. Őt, ezt a nagyerejű világosságot, mely meghaladja az embernek a világosságról vallott ismerveit, sötétségnek, értelmét beárnyékoló tudásnak érzékeli. „Minél nagyobb a hit, annál sötétebb.” Az emberi hit a lélek sötét ragyogása.

A szabadság lényege az, hogy az ember választhat jó és rossz között. De mielőtt választana, már tudja, ha a rosszat választja, elveszíti a szabadságát. A rossznak választása tehát lát-szat-alternatíva, mivel a rossz lényegéhez tartozik, hogy amint érvényesül, véget vet mindenféle szabadságnak, legelőször a választás szabadságának. Ha a rossz olyan választható, amit tehát nem szabad választani, akkor a választás szabadsága csak a jó választásában valósul meg. Nem is rosszként választja az ember a rosszat, csak mint „látszólagos jót”. Aki tudja, hogy a rossz nem látszólagos jó, hanem ténylegesen rossz, mégis azt választja, az ellensége magának, mivel vagy nem ismeri a jót, vagy ellensége a jónak. „Az igazi lelki szabadság abban áll, hogy teljesen képtelenek vagyunk a rosszat választani.” A hitében megvilágosodott lélek éppen a jónak folyamatos választásában érkezik el a szeretethez, amit az élet átfogó és végső érettségeként él át. S mivel a jónak folyamatos választása Isten akaratára, „a szabadságot legegyszerűbb így meghatározni: Isten akaratának teljesítése. Ha ellenállunk ennek az akaratnak, nem vagyunk szabadok. A bűnben nincs igazi szabadság. A bűn bizonyos javakat kínál, például a test gyönyörét. De nem ezek a gyönyörök rosszak. Isten alkotta, tehát jók. Akkor is, ha valaki nem Isten akaratára szerint éli őket. Ha rossz az akarat iránya, nem érheti el célját. Önmagát csalja meg. Ezért nincs... boldogság egyetlen bűnös tettben sem”.

A bűnt követő önvád, keserű inertia, csalódottság gyakran tor-kollik öngyűlöletbe, mely olyan, mint a szövevény. Az ember kitörési kísérletei elhibázottak, bűnt bűnre halmoz, s a tartós sikertelenség neurózishoz, pszichózishoz vezethet. A testi-lelki-szellemi megtámadottság állapota „a Sátán kézjegyét viseli magán: a hamisságot, a hazudozást, a gonoszságot”. A szeretet tudatos választása viszont kiteljesíti az életet. A sorozatos jó eredményei

halmozódnak, megerősítik a jóra irányuló emberi akaratot. Ez az akarat szabad, mert egybe esik Isten akaratával. Az átélt és művelt szeretet kibontakoztatja az emberi személyiséget, próbáknak veti alá, kirajzolódik a célja, hivatása, képességeinek mozgása, együttathatása. Dolgozni kezdenek a személyiség mélyebben rejlő erői, és az ember lassan azzá válik, aminek Isten elgondolta. Az ember a maga hazardér kezéből átkerül Isten kezébe. Az olykor hosszas átmenetnek légritka terében lehetnek fuldoklási rohamai, végigszenvedheti az elszakadás többfajta fájalmát, a nem lebegtetett lebegés létbizonytalanságát, de fölfogja a gondviselést is. A szeretet ereje, ellenállhatatlansága, csöndes gyöngédsége megszégyeníti az embert. Megszégyenülésében ízelel először a jó adta boldogságot. Észleli, hogy a Szeretet szeretete félelmetes tisztaság, eredeti ártatlanság és a nem evilági bölcsesség szétoldhatatlan egysége: „erő, a rosszat kérlelhetetlenül pusztító alkímia... A szeretet folyton öli a rosszat, a gyűlölet mazochizmusa a rosszat akarja állandósítani... A gyűlölet kétségbeesett, mert lépten-nyomon tudomásul kell vennie meddőségét, a szeretet viszont iszonyodik a meddőségtől”. A gyűlölet kisszerű pánikbetegként mind türelmetlenebb, a szeretet türelmét türelemmel hosszabbítja meg. A gyűlöletnek mindig újra 'vége van', toporzékol, botrányokozásban véli erejét bizonyítani, és könnyedén hazudik, hogy akár egy méternyi előnyre tegyen is szert. A szeretet halk marad, átlépdél az elébe terített senkiföldjén, át a halálán is, vereségei között kiigazodik, s tudja megkínzottan is, hogy ő maga a cél. „A Sátán hisz Istenben, de nincs Istene.”

Az ember él és szeret, nyugodtan veszi el magát. Megismerte alázata mélyén, hogy Isten mielőtt az ember elveszett volna, már végérvényesen megtalálta. Az embert szeretete az odaadás művészévé teszi, bárki legyen is, bárhonnán jött, bármi a hivatása. Azaz, hogy van Isten, aki a Szeretet, mindent megnyert, tehát mindenét odaadhatja. „Az Újszövetség egész moralitása a... szabadságban van. Ha a törvény ebben a mondatban összegződik: Szeresd embertársadat, mint önmagadat, akkor világos, hogy nincs szeretet szabadság nélkül.” De az is világos, hogy szabadság sincs szeretet nélkül. „Ha a szeretet nem szabad, nem lehet szeretet.” A szeretet testben-lélekben szabad embereket teremt, s mivel nincs más élet, mint lelkiélet (F. Varillon), amely hatalmába veszi a testet és rásugárzik, a szeretetben árad ki a szabadság a világba.

Bűn, szenvedés, irgalom

Ádám, aki Isten barátjaként szent volt, ráébredve önmagára, a büszkeség 'steril' bűnébe esett. Már a pusztán önmagára ébredésében is (mintha szentként nem lett volna eléggé önmaga) van valami idegen érintés, ami istenellenes. Ádám kíváncsi lett a rosszra.

Ez eddig nem létezett, hiszen minden szent volt, ami volt. Kíváncsisága a rejtőző rosszat hívta elő, a rossz pedig kicsíráztatta benne a gőgöt. A gőg kérdése ez: akkor hát ki is vagyok én? E kérdésben ez az állítás bújik meg: Isten nem mondott nekem rólam igazat. Ebben a pillanatban csapott le a csapda zárvasa. A Paradicsomban „A rossznak a fája egy rossz fa volt. Mérgezett.” Ádám még nem tudhatta, de már sejtette, hogy ezentúl olyasmibe kell alámerülnie, amibe nem akar, mert Isten, akiben eddig elmerülve élt, visszahúzódott. Ádám elveszítette a szabadság-szeretet összefüggéseibe, egységébe vetett hitét azzal, hogy az egyet önmagával kettőbe szelte, közbeékelődött, és most új, irgalmatlan, kivett helyzetben kell gondolkodnia, hinnie, élnie. A rossz ezután is az engedetlenségből származik; minden rossz az el nem fogadásból következik, írja W. Stinissen kármelita. Ádámnak nemcsak a maga teremtette esetlegességek között, hanem a teremtmények megkövetelte alsóbbrendű dolgok s meggyőződések között kell élnie, alámerülnie, s így mindennek, amibe ezentúl belefog, csapdajellege lesz vagy lehet. Merüléseiből, ha egyáltalán fölbukkanhat, nem akkor bukkan föl, amikor jönnek látja, hanem amikor a szükségszerűségek engedik. Ádám a lefelé irányító kényszerek láncreakciójának rabszolgája lett.

A szeretet-szabadság viszony ellentétpárja a bűn-rabszolgaság viszony. Míg a szeretet az embert a szeretet-képességébe emeli föl, addig a bűn nevetségessé teszi őt a rabszolgaságban. Az első erővel tölti el, a második legyöngíti. Az első az önfeláldozás bátorságára biztatja, a második belekeveri a testi-ként érzékelt ál-szabadság zűrzavarába. Ami csapda, az csapda. Fölületi, távlattalan, dekreatív létezés a végtelenre nyíló, alkotó élet helyett. A szolgálattelkeket nem a hit, nem a tudás, nem a föladat irányítja, hanem a félelem. S minél nagyobb bennük a gőg, annál sokrétűbb s mélyebb a félelem. A növekvő félelem növeli a gőgöt. A csapda köralakú. Csak kilépni lehetne belőle, ehhez azonban a szabadság valódi szeretete szükséges. „A tökéletes szeretet kizárja a félelmet” (1Jn 4,18). Aki fél, szükségképpen érti félre Istent, s ezért önmagát is. Van olyan életvesztés, ami nem odaadásból fakad, tehát nem nyereséggel végződik, hanem üresen, hidegen, értékelhetetlenül csak beáll, bekövetkezik. Végül is „Mi volt az a bűn”, amitől minden ember szenved? Az önállítás, amelynek mindig tagadás formája van. Íme, a rossz sugallta szemléletváltozás: Ádám többre akarta vinni azzal, hogy „a jó tudáshoz hozzá akarta tenni a rossz tudását is”. Tévedett. Tudása nem több lett, hanem kevesebb. A rossz tudása viszonylagosította a jó tudását is.

Az embernek a bűnénél is nagyobb tévedése az, hogy Isten véglegesen magára hagyta. E hiedelme azt igazolja, hogy a bűn következetesen rongálja — nem az ember hitét, előtte még — a

hitre, azaz a bizalomra való alkalmasságát. S miközben Isten ott áll az ember ajtaja előtt, a bűnös öngyötrő konoksággal hajtogatja: nem állhat ott, mert — *már!* — nincs. S nem érti meg, hogy azért nem áll az ajtónál, mert a szívében van. A bűn okozta nyomorúság azonban nemcsak következmény, hanem vezeklés és szenvedés lévén a talpraállás esélye is. Humusz ez a nyomorúság, készen arra, hogy befogadja a kegyelem Krisztus szórta, elhalni kész magvait. A bűn okozta szemléletváltás lényege az, hogy az ember az élvezetet tartja a legnagyobb jónak, a nélkülözést, a szenvedést pedig a legnagyobb rossznak. A nyomorúságban kezd helyrebillenni ez az aránytalanság. Így a bűn tragédiája, hogy miközben minden baj forrása, a maga vesztét is okozza: ráébreszti a bűnöst, hogy élni és vegetálni két dolog, az eltékozoltnak hitt élethez van visszaút, a megtérés, az áldozathozatal, a jóvátétel által. Nem minden szenvedés származik a rosszból, az ártatlanok szenvedése a szeretet hatalmának a titka. A szeretet növekedésével növekszik a fájdalom is. A bűnös szenvedése gögijének apadásával csökken, s mintegy 'maga alá hajolva' jut el az alázatig; ez a megtérés kezdete.

„Ha bátran, nyugodtan, önzetlenül és békességben szenvedünk, akkor mindaz, ami korábban s kívülről tett tönkre minket, belül átmunkál, s jobbá tesz.” Amilyen mélyre hatol belénk a bűn, olyan mélységben szenvedünk, mert ott kezd gyógyulni a seb, ahol keletkezett. Mivel minden bűn az igazság, az engedelmisség, a szeretet ellen irányul, most az alázat bűnbánatával az igazságot, az engedelmisséget és a szeretetet keresi, s meg is találja Isten irgalmában. „A gög mindig szokatlan szeretne lenni, az alázat soha.” Az alázat szereteti, hogy ő — most már tudja — semmi, Isten semmije. Az emberben tehát az irgalom lesz a 'valami'. Most derül ki, hogy a bűn még a teremtett ember semmijénél is semmibb volt; káprázat, nem-valóság, de a valóságot, az embert roncsolta. Az irgalom nem elnéző sajnálkozás, hanem megbocsátó szeretet, amely „megszünteti az ember bűnösségét, de nem törli el a bűn következményeit, és a büntetését”. A megbocsátás a szerető Isten legnagyobb ajándéka, mely nemcsak gyógyítja a sérült életet, hanem a létezés magasabb — mélyebb — szintjére is helyezi. Isten megbocsátása nem ellenkezik igazságosságával, hanem belőle következik, lévén hogy Isten igazságossága a szeretet. Isten ugyanannyira igazság, amennyire szeretet. Amikor tehát a bűn megsértette Isten szeretetét, egyúttal hatalmasan hívta ki Isten igazságosságát. Ha nem jött volna el Jézus Krisztus, a bűn az egész Teremtést létének alapjaiban tette volna kockára, és a megsemmisülés szakadékának szélére sodorta volna. Isten szeme láttára akarta szétzúzni a Sátán, amit nem ő alkotott.